

25.43x19.71	1	23	עמוד	הארץ - כותרת	30/06/2023	86677129-6
אוניברסיטת רייכמן - 84260						

כך הפכו המתנחלים הלא פופולריים לאליטות החדשות

סיון הירש-הפלה, שאול אריאלי, גלעד הירשברג

משלת ישראל הנוכחית בראשות נתניהו הביאה לשיא את כוחם הפוליטי של נציגי המ-תנחלים מהזרם המשיחי-לאומני. זהו תוצר של תהליך שבשנה הבאה ימלא יובל לתחילתו. אם תהליך שינוי המשטר בישראל וסיפוח השטחים הכבושים יימשך – בניגוד לעמדת רוב הציבור הישראלי כפי שעולה מסקרים שערכנו – הוא ישנה לחלוטין את אופייה, מעמדה ועתידה של המדינה, אם תשרוד את כל ההשלכות.

עד מלחמת יום הכיפורים האמינו חסידי הר-בנים קוק (הרא"ה והרצ"ה) כי מדינת יש-ראל ממלאת את תפקידה בתהליך הגאולה. הקמתה והניצחונות במלחמת העצמאות ובמלחמת ששת הימים, הוכיחו זאת לתפישתם. הרצ"ה קיטש את משרדו בדגל המדינה, במנורה ובסממנים ממלכתיים אחרים, ובמקביל העניק קדושה לצה"ל, לכלי הנשק שלו ולכל דבר ששימש לדעתו ל"הורשת הארץ" ולקידום הגאולה.

אבל בעקבות הסכמי ההפרדה עם מצרים וסוריה ב-1974, חל שינוי בתפישת הרבנים וחסידיהם. זו היתה אבן הדרך הראשונה מתוך שלוש מרכזיות בעיצוב מדיניותם, שחתרה ליטול את הנהגת המדינה. הסכמי ההפרדה, שכללו חזרת שטחים שנכבשו ב-1967, היו נקודת שבר מבחינתם. הם שחששו כי ההסכמים עלולים לקטוע את רצף ההצלחות החיוני להשלמת הגאולה. בהתלבטות קשה, האם לדבוק במדינה או להיפרד ממנה, התקבלה ההכרעה לדבוק במדינה, ובה בעת לשים ידדים על ההגה שלה כדי לקדם את החזון המשיחי. באמנה של גוש אמונים, שהוקם ככלי לביצוע החזון, נכתב שהוא "קם מתוך מטרה ליצוק בשורה חדשה-ישנה... להגשמה ציונית כמעשה וברוח... תוך הכרה כי מקור החזון במורשת ישראל ובשורשי היהדות, ותכליתו – הגאולה השלמה לעם יש-ראל ולעולם כולו". כדי לרכוש עוצמה פוליטית פנה ה"גוש" למגוון יורות, בהן הרשות המבצעת, המחוקקת, ורשויות ממלכתיות מרכזיות.

אבן הדרך השנייה נקבעה בבג"ץ אלון מורה (1979). בית המשפט העליון הפך את מדיניותו בנושא תפיסת אדמות פרטיות פלסטיניות להקמת

התנחלויות בנימוק ביטחוני, וציווה לפנות התנחלות ולהשיב את האדמה לבעליה. זאת, לאחר שהמתנחלים עצמם נמנעו מלהשתמש במטבע לשון ביטחוני-צבאי והעדיפו לטעון לזכות אלוהית. מנחם פליקס, מראשי ה"גוש", הצהיר כי "התנחלותנו... משום שנצטוונו לרשת את הארץ אשר נתן האל יתעלה לאבותינו". השופט משה גלעד קבע, כי "בעתירה זו יש תשובה ניצחת לטיעון שמגמתו לפרש את הזכות ההיסטורית המובטחת לעם ישראל בספר הספרים כפוגעת בזכויות קניין לפי דיני הקניין הפרטי". היתה זו תשובה ניצחת לקביעת הרצ"ה כי "הארץ הזו היא שלנו, אין כאן שטחים ערביים ואדמות ערביות". החלטתו זו סימנה את בג"ץ כאויב החזון המשיחי.

12 הסקרים שערכנו מ-2018 עד היום מראים באופן עקבי, שרק כחמישית מהישראלים תומכים בסיפוח חצי-צדדי של השטחים

אבן הדרך השלישית היא ההסכמים המדיניים שחתמה ישראל, שהיו כרוכים בהחזרת שטחים שנכבשו במלחמת ששת הימים. יישום הסכם השלום עם מצרים (1979-1982), והסכם האוטונומיה שנחתם בקמפ דייוויד ב-1978, הביא ב-1981 את גוש אמונים לשנות אדרת ולהיקרא מועצת יש"ע, שבאמנתה נכתב: "המועצה רואה בכל הצעה שמגמתה למסור חלקים מא"י לריבון זר התכחשות לייעודו של העם היהודי, למטרות המפעל הציוני ומעשה בלתי חוקי". הסכמי אוסלו ב-1993 החרפו עוד יותר את הטון של המתנחלים נגד המדינה, כפי שכתב פליקס: "לשלטון הנוכחי במדינת ישראל אין כל סמכות להמשיך ולשלט במדינת היהודים" ("נקודה", דצמבר 1993).

המתנחלים פעלו תחילה להגדלת כוחם הפוליטי ברוע המחוקקת. בכנסת העשירית (1981) התגורר בהתנחלויות רק חבר כנסת אחד – פחות מ-1% מכלל הח"כים, ובאותה עת חיו בגדה הדרום-מזרחית 0.5% מכלל אוכלוסיית ישראל. אולם מאז בתהליך עקבי, המתנחלים הגיעו לייצוגיות בכנסת. כעבור 25 שנים (בכנסת ה-17), שיעור הח"כים

מהתנחלויות גדל לכמעט 9%, אף ששיעור המתנחלים היה פחות מ-4% מכלל האוכלוסייה. בכנסת ה-19, 13 ח"כים (11%) היו מהתנחלויות, בעוד שהמתנחלים היו פחות מ-5% מאוכלוסיית ישראל. בכנסת ה-24, שכללה את קואליציית השינוי של בנט-לפיד, היו 15 ח"כים מהתנחלויות (12.5%), ובכנסת הנוכחית הגיע מספרם לשיא – 20 (כמעט 17% מכלל הח"כים). שיעור זה גבוה פי שלושה משיעורם של המתנחלים באוכלוסייה. נרצחות המתנחלים בולטת כי רבים מהם משמשים כראשי ועדות בכנסת, וכסגני יו"ר הכנסת.

ביסוס הנוכחות של נציגי המתנחלים בממשלה לקח יותר משני עשורים. הם היו חברי ממשלה לראשונה ב-1996 (הממשלה ה-27), ומאז גדל מספר השרים משמעותית. ב-2013 (הממשלה ה-33) היו חמישה מתנחלים בתפקידי שרים וסגני שרים; ב-2015 (הממשלה ה-34) היו שמונה שרים, ובממשלה הנוכחית יש עשרה שרים וסגני שרים. הגן שר המהתנחלויות. למעשה, כמעט ואין משרד ממשלתי שיד המתנחלים לא מנווטת בו את הדרך. כיצד הם הצליחו לעשות זאת? ראשית, תנועת המתנחלים, ובפרט מועצת יש"ע, ניהלה קשר הדוק עם מגוון רחב של מפלגות במאמץ להרחיב את התמיכה בהם. למנהיגיה ניתנה גישה ישירה ודלת פתוחה מרמת השר ועד לרמת ראש הממשלה ונשיא המדינה. התנועה פעלה מול כל המפלגות והממשלות, ללא הבדל גוון פוליטי. המפלגות מצדן לעתים חיבקו את המתנחלים ותמכו בגלוי במפעלים, ולעתים ניסו לסכל את מאמציהם – אך כמעט כולן קיימו עמם קשר ישיר. קשר זה נמשך גם בתקופות קשות, כמו פינוי התנחלויות בעקבות הסכם השלום עם מצרים או ההתנתקות מעזה.

שנית, פוליטיקאים מההתנחלויות חדרו כמעט לכל מפלגות המרכז והימין בישראל: ישראל בע"מ, ליידה, הדרך השלישית, קדימה, יש עתיד, כחול לבן, ישראל ביתנו, ש"ס, הליכוד, התחייה, המפד"ל, האיחוד הלאומי, הבית היהודי, מינה, תקווה חדשה, הצינונות הדתית, נעם, ועוצמה יהודית. רבים מהמתנחלים ותומכיהם, גם אם הצביעו למפלגות המשיחיות, התפקדו למפלגות אלו במטרה להציב את אנשי שלומם במקומות ריאליים, ובראש ובראשונה במפלגת השלטון, הליכוד.

הפוליטיקאים של הליכוד הבינו היטב במי

תלויה בחירתם מחדש. שרים וח"כים שונים תרמו ל"נורמליזציה" של מפעל ההתנחלויות בדרום-מזרח. למשל, שר התחבורה לשעבר ישראל כץ ביקש להרחיב את שירות הרכבות לגדה (2010), שר החינוך לשעבר, גדעון סער, ביקש לצרף את חברון לטוולי בתי הספר כחלק מלימוד ההיסטוריה המקראית של ישראל (2012), ושרת התרבות לשעבר לימור לבנת ביקשה להרחיב את הסיוע התקציבי הממשלתי למוזיאונים בהתנחלויות (2012). בשנה שעברה נעשה ניסיון של ח"כים מהליכוד לקדם תקנה שתאפשר לגליזציה של עשרות "חווות רועים" ברחבי הגדה, שהוקמו כדי להשתלט על עשרות אלפי דונמים של קרקע בנוסף, תנועת המתנחלים הצליחה להגיע בהצלחה גם לרשויות ממלכתיות שונות. כך למשל, שאול גולדשטיין, לשעבר יו"ר המועצה האזורית גוש עציון, מונה ב-2012 למנכ"ל רשות הטבע והגנים. בניצחון ליברמן, לשעבר יו"ר מועצת יש"ע וראש המועצה האזורית שומרון, כיהן כמנהל רשות מקרקעי ישראל בשנים 2011-2016. ניסן סלוי-מיאנסקי, מייסדי גוש אמונים ולימים חבר פעיל במועצת יש"ע, כיהן בוועד המנהל של קק"ל, ופניחס ולרשטיין, לשעבר ראש מועצת יש"ע והמועצה האזורית מטה בנימין, מונה ב-2017 ליו"ר ועדה האחראית על הגליזציה של מאוזנים בגדה.

במציאות הנוכחית קשה עוד למצוא הבחנה ברורה בין המתנחלים, הפוליטיקה של השטחים והפוליטיקה של ישראל. אך חשוב לזכור ששטח נחלק, כמו גם ביסוס וחיוק הכוח הפוליטי של המתנחלים, לא הגבירו את הפופולריות של נטיותיהם הלאומיות-משיחיות בקרב כלל הציבור הישראלי.

12 סקרים שערכנו מ-2018 עד היום מראים באופן עקבי וחד-משמעי, שרק כחמישית מהישראלים תומכים בסיפוח חצי-צדדי של השטחים. המדיניות הטריטוריאלית והמשטרית שהאליטה הפוליטית בכלל, ואליטת המתנחלים בכלל, מנסות לנווט אותנו אליה, אינה משקפת את עמדות הציבור אליה, וזו, באמצעות ההפיכה המשטרית שהיא מקדמת בימים אלו, פועלת להשלים את המהלך המשיחי על ידי ריסק בג"ץ והחלפת הדמוקרטיה באתנוקרטיה בכל רחבי ארץ ישראל.

פרופ' הירש-הפלה, אל"מ במיל' ד"ר אריאלי ופרופ' הירשברג הם מרצים וחוקרים באוניברסיטת רייכמן